

A vallásgyakorlás és a fogvatartottakkal kapcsolatos reintegrációs tevékenység a magyar börtönügy jogszabályi fejlődésében

ERDÉLYI Csaba¹

A vallásgyakorlás és a börtönlelkészi szolgálat a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenysége céljainak megvalósulásához való kapcsolódását mutatja be a tanulmány a kodifikációs előzmények áttekintésével. A történelmi előzményeket követően, valamint a kodifikációs változások eredményeként megszületett hatályos jogi környezetben a reintegrációs tevékenység szakmai szempontjait kifejezetten támogathatja a börtönlelkészi szolgálat által koordinált vallásgyakorlás. Ezen eszközök hatékony alkalmazásának előfeltételei és egymást kölcsönösen kiegészítő részei a reintegrációs és a vallásgyakorlás szempontjából is magas szintű szakmai ismeretek. A szerző saját megfigyelései és tapasztalatai alapján olyan paradigmát vázol, amelyben a vallásgyakorlás a sikeres reintegráció katalizátorként jelenik meg.

Kulcsszavak: börtönügy kodifikációja, reintegrációs tevékenység, fogvatartottak vallásgyakorlása, börtönlelkész, reszocializáció

Bevezetés

A büntetés-végrehajtás mint tevékenység és szervezet a kriminalitásra való társadalmi reakció nyomán megszületett intézmény, amelyről – az utóbbi 2-3 évszázadban mindenképpen – csak jogszabályi keretek között gondolkozhatunk. Magyarországon 2015. január 1-je óta önálló törvényi keretek² adják működésének feltételeit, a korábbi szabályozók a büntetőjog alkalmazásának más szintjein jelentek meg. A magyar börtönügy fejlődésének évszázadokon átívelő kodifikációs történetét³ áttekintve jelen tanulmány egy új szempontból vizsgálja e változásokat. A vizsgálat e szempontjából jelen tanulmány a vallásgyakorlásnak a büntetés-végrehajtás aktuálisan megfogalmazott célja, a fogvatartottak társadalmi reintegrációja

¹ Lelkész, Magyarországi Evangélikus Egyház; börtönlelkész, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: erdelyi.csaba@evangelikus.hu

² 2013. évi CCXL törvény.

³ A történelmi áttekintés alapja PALLO 2019.

tükrében való relevanciájának jogszabályi keretek által megvalósuló feltételrendszerét kívánja megvilágítani.

A vallásgyakorlás reintegrációs szempontú vizsgálatára e tanulmányban csupán utalunk, annyit azonban szükséges rögzíteni, hogy ma nemzetközi szakmai egyetértés van a vallásgyakorlás reintegrációs célok elérésében betöltött pozitív hatására vonatkozóan. Ennek módja és gyakorlata nagyon változó az egyes országok szabályozói, valamint a különböző vallások tartalma szerint, így szükséges egyfajta szűkítés az értelmezhetőség érdekében. Ezért e tanulmányban nem térünk ki a nemzetközi gyakorlatokra, továbbá a vallásgyakorlás szempontjából kizárólag azokra a vallásokra, illetve egyházakra, felekezetekre utalunk, amelyek a mai gyakorlat szerint a büntetés-végrehajtási szervezet keretei között működő Börtönlelkészi Szolgálatban jelen vannak: a keresztény és izraelita vallásokra, valamint a kereszténységen belül a (római és görög) katolikus, református és evangélikus egyházakra.

A vallásgyakorlásra a szekularizált társadalom egy alapjogként tekint, annak tartalmát nem vizsgálja. Mégis szükséges egy olyan struktúra meghatározása, amely elhelyezhetővé teszi a jogszabályi keretek között. Jelen tanulmány keretei között a jogalkotó történelmen átívelő, mindig aktuális szempontjai szerint tekintünk a vallásgyakorlásra, annak tartalmi kérdéseiből is mindig a jogalkotó szempontjai szerinti értékeket kiemelve. Ugyanakkor a tárgyilagos tényközlés mellett szükséges a vallásgyakorlás szempontjából történő reflexió is, amely természetesen nem felel meg az objektív értéksemlegesség kritériumainak. A bemutatás a történelmi idővonalon történik, amelyen a következő tagolást tesszük: a kezdetektől 1878-ig, 1878–1948-ig, 1949–1989-ig, a rendszerváltástól napjainkig.

A kezdetektől a Csemegi-kódexig (1878)

A történelmi előzmények alapja⁴ a kereszténység jelenléte a börtönökben, ami gyakorlatilag egyidős a kereszténységgel. A korai időszakban történő keresztényüldözések egyik velejárója volt, hogy Krisztus követőit a hitük miatt börtönbe zárták. A korabeli börtönviszonyok között a fogvatartottakat a hozzátartozóik látták el élelemmel, és az élethez szükséges egyéb feltételeket is ők biztosították számukra. A korai kereszténység megélésének egyik kifejeződése volt, hogy a bebörtönzött keresztényeket a közösség tagjai látogatták, látták el szükségleteiket.

A keresztények üldözése a kereszténység Római Birodalmon belüli államvallássá nyilvánításával ért véget, viszont ezt követően is megmaradt a kereszténységnek az a gyakorlata, hogy a börtönben lévőket támogassa. E támogatás azonban egyre inkább lelki, vallási támogatássá alakult át, és ez a tartalom jelenik meg azóta is az egyházak börtönökben való jelenlétén keresztül.

⁴ Bővebben lásd ERDÉLYI 2022.

A kereszténység jelenléte több mint egy évezreden át természetes volt Magyarországon, a vallási szempontok érvényesültek az élet minden területén, így a jogalkotásban is. A modern jogalkotás kezdeteit, és ennek keretében a börtönügyet is magában foglaló büntetőjog tekintetében a kodifikáció kezdetét a Nyugat-Európában felpezsdülő felvilágosult gondolkodásmód⁵ egyik eredményeként értékelhetjük. Bár e gondolkodásmód tudatosan szembehelyezkedett az egyházzal, ennek nyomán a kereszténységgel és a vallással és annak gyakorlatával, ez nem jelent meg az e fejezetben vizsgált jogalkotói elképzelésekben és kodifikációs kísérletekben.

Az első kifejezett utalást a börtönlelkészeknek a korabeli büntetés-végrehajtási szervezetben való jelenlétére 1838-ban fedezzük fel, báró Eötvös József *Vélemény a fogházjavítás ügyében, Ns. Borsod vármegye' ebbeli küldöttségéhez* című iratában.⁶ Deák Ferenc 1843-as igazságszolgáltatásireform-javaslatát külön törvényben szabályozta volna a szabadságvesztés büntetés-végrehajtását, amelynek részletszabályai között egyebek mellett rendelkezik „az erkölcsnemesítést célzó egyházi szolgálatról”,⁷ valamint „kötelező vallásgyakorlást [ír elő] az elítéltek vallásának tiszteletben tartásával”.⁸ E javaslatot az Országgyűlés elfogadta, de I. Ferenc császár a szentesítését megtagadta.

Ugyanebben az időszakban korábbi elszigetelt gyakorlatok egységesítésével létrejönnek az úgynevezett „dolgozóházak”. Bár az egységes működésük szabályozása az 1843-as (a császár által elutasított) javaslat része, az alapításuk e javaslatától függetlenül történik. Az alapító okirataikban rögzített működési rendjének része „a rabok értelmi és vallás erkölcsi oktatása”.⁹

Az abszolutizmus idején, 1852-ben lép hatályba az Osztrák Birodalmi Büntető Törvénykönyv, amelynek fő büntetési neme a szabadságvesztés volt, amelynek részeként a börtönigazgatás a főispánok feladataként jelenik meg, a részletes szabályozást az 1854. évi 20172. számú intézkedés rögzíti. A vallásgyakorlás tekintetében szabályozza a börtönlelkész feladatait is, „előírja, hogy csak börtönőr jelenlétében végezheti szolgálatát, minden vallás képviselőjének biztosítja a jelenlétét”.¹⁰

A börtönlelkészek munkájának (és ezáltal a vallásgyakorlás rendjét) első részletes jogi szabályozója az 1869. február 20-án kelt IM rendelet, amelynek 95–127. §-ai tárgyalják e kérdést.¹¹ Ezt egészíti ki az 1874. február 18-án kelt IM rendelet 207. §-a: „A lelkészek a kir. ügyész közbenjárása folytán, a kir. főügyész által biztatnak meg a lelkészi teendőikkel, melyekre nézve őket a kir. főügyész a viszonyok szerint utasítással ellátja.”¹²

⁵ PALLO 2019: 17.

⁶ EÖTVÖS 1838.

⁷ PALLO 2019: 24.

⁸ PALLO 2019: 25.

⁹ PALLO 2019: 26.

¹⁰ PALLO 2019: 27.

¹¹ Magyarországi törvények és rendeletek tára 1869.

¹² Magyarországi törvények és rendeletek tára 1874.

A Csemegi-kódex gondolatisága (1878–1948)

Bár Horváth Boldizsár igazságügyminiszternek 1870-ben még nagyívű elképzelései voltak egy önálló végrehajtási törvény elkészítésére, a jogalkotás erre nem készült fel, így a Csemegi Károly nevével fémjelzett büntetőtörvénykönyv része maradt a börtönügy. A vallásosság, a keresztény hit és szemlélet társadalmi beágyazottságáról tanúskodik, hogy a törvény képviselőházi vitáján Pauler Tivadar több órán át tartó tudományos értékű előadásában így fogalmazott: „bűn nélkül Isten nem büntet, szükség nélkül ember sem büntetethetik”.¹³ Továbbá „kiemelte, hogy nem minden bűnöző ellensége a társadalomnak, hiszen gyakran szenvedélyei vagy a viszonyok hatalmának szánandó áldozata”.¹⁴

A felsőházi vita egyetlen szempontból érintette a vallásgyakorlás kérdését, amikor Schlauch Lőrinc szatmári püspök „a vallás büntetőjogi védelmét nem tartotta kielégítőnek [...] azonban a javaslat egészét illetően dicsérő szavakat fogalmazott meg”.¹⁵

A Csemegi-kódex hatálya idején – bár nagyon hullámzó történelmi időket élt át és túl – a vallásgyakorlást, valamint a börtönlelkészi szolgálatot illetően a korábbiakhoz viszonyítva nem történt lényegi változás. Az első büntetőnovella (1908) kötelezően meghatározza a fogvatartottak számára a heti kétórás vallási oktatást, amely az iskolai oktatáshoz hasonlóan nem része a napi tízórás munkaidőnek. Továbbá munkaszüneti napként meghatározza a vasárnapot (a kereszténység számára központi ünnep, amelyen Krisztus feltámadására emlékeznek), valamint Szent István napját (szintén egyházi ünnepként) és a főbb vallási ünnepeket.¹⁶

A koalíciós korszakban sincs lényegi változás. A kényszermunka-büntetésről szóló 78000/46. IM rendelet a napi munkaidőt szintén tíz óra időtartamban rögzíti, „heti rendszeres foglalkozásként [előírja] a szombati és vasárnapi felvilágosító előadásokat, valamint a hetenként egyszeri istentiszteleten való részvételt”.¹⁷ Utóbbiból egyértelműen következik, hogy ebben az időben is vannak az állam által foglalkoztatott börtönlelkészek.

A vallásüldözés évtizedei (1949–1989)

1948-tól a vallást, a kereszténységet, az egyházakat teljesen száműzték a közéletből, egyfajta új keresztényüldözés kezdődött. Az első évtizedben általánosan elmondható, hogy a koncepciós perek következményeként több pap és lelkész volt börtönben, mint az azt megelőző időszakban – annyi különbséggel, hogy a rács másik oldalán.

¹³ HAJNAL 2003: 56.

¹⁴ PALLO 2019: 39.

¹⁵ PALLO 2019: 39.

¹⁶ PALLO 2019: 60–61.

¹⁷ PALLO 2019: 65.

Számos visszaemlékezés tanúskodik arról, hogy az egyházak képviselői nem adták fel meggyőződésüket, sok esetben a túlélésük egyetlen eszköze a hitük volt.

A 3221/1963. (V. 30.) kormányhatározat, amely a *Jogpolitikai irányelvek* címet kapta, a szocializmus ideológiai háttérével átítatott büntönügyi konzekvenciákat fogalmaz meg, amelyben a korábban az egyházak által képviselt értékrendet és eszközöket emeli be a saját eszmerendszerébe. „A büntetés-végrehajtástól [...] azt várták el, hogy a tetttest morálisan átalakítva küldje vissza a társadalomba.”¹⁸ Az 1961-es Büntető törvénykönyv novellája, az 1966. évi 20. törvényerejű rendelet 26. §. így fogalmaz: „Az elítélt átnevelését a munkáltatás mellett rendszeres csoportos és egyéni neveléssel kell biztosítani.” A miniszteri indoklása „nem kívánt kevesebbet, mint azt, hogy az elítélt személyisége az átnevelési folyamat eredményeként átalakuljon”.¹⁹

Az 1970-es években jelenik meg a treatment-ideológia, amelynek elérendő célja „az individuum megváltoztatása volt”.²⁰ Ezt árnyalta 1975-től a helsinki egyezmény aláírása, amelynek következménye, hogy az elítéltek emberi jogai „elvi deklarációként, jogi díszletként [jelennek meg] a lelkiismereti, de legfőképp a vallásszabadság gyakorlása és kiteljesedése egészen 1990-ig tilos volt”.²¹ Így természetesen e kérdést nem érinti az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet sem, és a 2010-es évek közepéig is csak miniszteri rendelet(ek) szintjén rögzítették a szabályokat.

A rendszerváltástól napjainkig

1989 után lehetőség nyílt az egyházak részére a börtönben való szolgálatvégzésre. 1989 karácsonya előtt több börtönparancsnok megkereste a helyi egyházak képviselőit arra kérve őket, hogy az ünnephez kapcsolódóan tartsanak szentmisét, istentiszteletet. Ez akkor nyilvánvalóan nem illeszkedett a hatályos szabályozáshoz, de az aktuális politikai közhangulatban megengedhetőnek érezhették ezeket az egyéni vezetői döntéseket.

A lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. tv. 6. szakasza megteremtette a börtönökben folyó vallásgyakorlás alapjait. Az 1991-es Btk.-novella pedig már formálisan is keretezte a börtönüggyel kapcsolatos gondolkodás alakulását, amivel párhuzamosan a Magyar Kriminológiai Társasággal történt levelezés hatására az Igazságügyi Minisztérium helyettes államtitkára előremutató reformok lehetőségeiről számolt be.²² A kodifikáció elveinek következményei között egyebek mellett „a színvonalas börtönprogramokat, a börtönártalmak csökkentését jelölték meg [egyik eszközként] a visszaesés elleni küzdelemben”.²³ Az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet technikai és tartalmi reformját

¹⁸ LŐRINCZ 2005: 11.

¹⁹ PALLO 2019: 85.

²⁰ PALLO 2019: 89.

²¹ PALLO 2019: 97.

²² BÁRD 1992: 2.

²³ PALLO 2019: 103–104.

jelentő 1993. évi XXXII. törvény 38. § már így fogalmaz: „a szabadságvesztés végrehajtásának célja, hogy [...] elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba való beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. „...a szabadságvesztés végrehajtásának feladatává teszi, hogy megőrizze az elítélt önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét, és ezzel segítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom követelményeinek megfelelő önálló életre”.²⁴ Ennek érdekében bővítették az együttműködő szervek és szervezetek körét, amelyben az egyházak börtönmissziós szervezetei is megjelentek.

A 13/2000. (VIII. 14.) IM-rendelet létrehozta a ma is működő börtönlelkészi szolgálatot. E rendelet alapján a büntetés-végrehajtási intézetek börtönlelkészeket alkalmaztak a szolgálatba bevont egyházak delegálása alapján. Ettől a ponttól kezdve a börtönlelkészek a büntetés-végrehajtási szervezet részeként végzik a szolgálatukat az ökumené szellemében. Ez azt jelenti, hogy bár minden börtönlelkész a saját egyháza, felekezete szerinti szolgálatot lát el, egyben koordinálja is a fogvatartotti vallásgyakorlást.

2010 után új lehetőségek formálódtak a börtönügyi kodifikációs törekvésekben. „A Belügyminisztérium 2013 januárjában arra utasította a büntetés-végrehajtási szervezetet, hogy készítse elő az új törvényi szintű szabályozás koncepcióját.”²⁵ A koncepció e tanulmány tekintetében lényeges eleme, hogy a végrehajtás számoltalan szempontja mellett „kitért az oktatás, képzés hatékonyabbá tételére, a családi és társadalmi kapcsolatok támogatására, a szabadidős tevékenységek, személyiségfejlesztő programok kiszélesítésére, az öntevékeny szervezetek működésére, a vallásgyakorlás és lelkipozítás biztosításának fontosságára”²⁶ is.

A vallásgyakorlás fogvatartotti reintegrációs tevékenységhez való közvetlen kapcsolódása

A fenti szubjektív történelmi áttekintés végigvezet a büntetés-végrehajtás mai céljai alapján megfogalmazódó olyan pontok aktuális szabályozásán, amelyek e célok tekintetében kapcsolódási lehetőséget kínálnak a vallásgyakorlás részére. Ugyan természetesnek tekinthető a vallásgyakorlás alapjogi lehetősége, azonban az alábbiakban arra kívánunk rávilágítani, hogy e lehetőségen túl milyen konkrét, a cél szempontjából „hasznos” eredmények érhetők el a szabadságvesztés végrehajtásának folyamatán belül és azon túl.

²⁴ PALLO 2019: 105.

²⁵ PALLO 2019: 121.

²⁶ PALLO 2019: 121.

1. A reintegrációs tevékenység egyik alappillére a fogvatartottak belső motivációjának erősítése.²⁷ Az intrinzik és extrinzik motivációk²⁸ sajátos egyvelege jelenik meg a vallásgyakorlásban, amelynek hatása nem megkerülhető a reintegrációs folyamat megvalósulásában. A belső motiváció kialakítására, erősítésére a vallásoknak egyértelmű eszközei vannak. Kiemelendő, hogy ezek az eszközök az intrinzik motivációra hatnak, amelyek megléte nemcsak a reintegrációs eredmény tartós megmaradásában elengedhetetlen, hanem a fogvatartás idején is kockázatsökkentő tényező.
2. A jelenkori tapasztalat a vallásgyakorlás szempontjából egy sajátos értelmezési egyveleget mutat. Egyrészt jelen van az elmúlt évezredben kialakult vallásos keretrendszer: az egyházak mint a vallási tartalom letéteményesei a kereszténység hajnalán jelen lévő mozgalmi jellegüket jórészt elvesztették, intézményekké alakultak. Ezek az intézmények évszázados modellek alapján működnek, amelyekből elveszett a konnektivitás, a társadalmi változásokra nem, vagy csak nagyon nehezen reagálnak. Bár az utóbbi évtizedekben felfedezhetők üdítő kivételek, a működésben mégis ezek a modellek a legáltalánosabbak.
3. Ez a működés erősíti az extrinzik motivációk kialakulását, amely mélyen jelen van az össztársadalmi gondolkodásban, így a reintegrációs folyamatban is tetten érhető. A fentiek alapján azonban egyértelmű, hogy a csupán extrinzik módon kialakult belső motiváció csak részleges eredményt prognosztizálhat a reintegrációs eredmény, továbbá a harmadlagos bűnmegelőzés szempontjából.
4. E hiátus hatásainak csökkentésére a börtönlelkészeknek lehetnek eszközeik, akik olyan többletet tudnak hozzáadni a hagyományos egyházi eszközökhöz, amelynek forrása a büntetés-végrehajtási szervezetben való aktív jelenlétük és a büntetés-végrehajtási szervezet teljes működésének, valamint ezen belül a reintegrációs tevékenységnek az alapos ismerete. A teológiai tudományos és szakmai tartalmat ezen ismereteken átszűrve, a börtönlelkészek olyan eszköztár birtokosai, amelyek valódi katalizátorszerepet adhatnak a vallásgyakorlásnak a reintegrációs célok megvalósításában.²⁹
5. E katalizátorszerep jogszabályi feltételei adottak mind a vallásgyakorlás megvalósulása, mind pedig a munkavégzés szabályozása terén.³⁰ Mind a Bv.-kódex³¹, mind a Hszt.,³² mind pedig a fogvatartottak vallásgyakorlásával kapcsolatos miniszteri rendelet³³ biztosítja azon jogszabályi kereteket, amelyek lehetővé teszik a vallásgyakorlásnak a reintegrációs tevékenységhez való szerves kapcsolódását.

²⁷ FORGÁCS 2019: 37–53.

²⁸ VALLERAND 1997: 273.

²⁹ Bővebben lásd ERDÉLYI 2024.

³⁰ ERDÉLYI 2023: 23–43.

³¹ 2013. évi CCXL. törvény.

³² 2015. évi XLII. törvény

³³ 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet.

6. A formális vallásgyakorlás, az egyházak által szervezett hitéleti programok tartalmuk miatt per definitionem a reintegrációs tevékenység részeinek tekinthetők. A vallási tartalom olyan morális iránymutatást és támogatás nyújt, amely bár e szempontból szélesebb merítésű és hangsúlyosabb mélységű, magában foglalja az elérni kívánt reintegrációs célokat is. A vallási üzenet átadásának és megélésének formális keretei az extrinzik motivációt, a tartalma az intrinzik motivációt erősíti. Azonban ez esetben a külső hatások nem múlnak el a fogvatartott szabadulása után, így ezek is támogatóan hatnak a reintegrációs célok megvalósulására.
7. A jogszabályi fejlődés történeti áttekintése részeként jeleztük az egyházi elemnek világnézeti okokból a büntetés-végrehajtás hatókörén kívülre történő pozicionálását. Azonban a szekularizált büntetés-végrehajtási módszerek a vallásgyakorlás részben módosított eszközeit használják – a diktatúra évtizedeiben kifejezetten más irányú értékrend bevonásával, majd a rendszerváltozást követően világnézeti semlegességet hirdetve. Azt a filozófiai kérdést, hogy létezik-e világnézeti semlegesség, e tanulmány nem kívánja megválaszolni. Azonban a nagyon hasonló eszközök használatával kapcsolatban megállapítjuk, hogy a jelenkori világnézeti szempontból semlegesként értékelt reintegrációs tevékenységnek és a vallásgyakorlásnak éppen a bizonyos tekintetben hasonló eszközrendszere miatt is számos kapcsolódási pontja detektálható.
8. A reintegrációs tevékenységben elengedhetetlen a fogvatartott önbecsülésének megőrzése (*ad absurdum* kialakítása), a személyes felelősségérzet fejlesztése (*ad absurdum* kialakítása).³⁴ Ezekre a vallásoknak nagyon pontos válaszai, a célok elérésére az egyházaknak az évezredek tapasztalat mellett a legújabb pszichológiai kutatások eredményeivel támogatott módszerei vannak.³⁵
9. E módszerek ismerete a reintegrációs tevékenység szakmai tartalmával ötvözve olyan speciális lehetőségeket teremtenek, amelyek által valid eredmények mutathatók ki a vallásgyakorlás belső motivációkkal kapcsolatos hatását, továbbá e hatásnak a reintegrációs folyamatban való megjelenését illetően. Egy vallásos ember (fogvatartott) önbecsülése és felelősségérzete nem csupán a személyes és közösségi tényezőkre épít, hanem (elsődlegesen) a pozitív vallási tartalom értékalapú támogatására.
10. A reintegrációs tevékenység része a fogvatartott szabadidejének hasznos eltöltése (illetve ennek részére történő megtanítása) is. A vallásgyakorlás lényegéből adódóan nem szabadidős tevékenység, hanem a teljes életfolytatást meghatározó szemléletmód, amelynek része a szabadidő is, amelyet a vallás üzenetét valló a vallásának valamilyen megélésére is fordít. A reintegrációs te-

³⁴ Bővebben lásd RUZSONYI 2014.

³⁵ Bővebben lásd BAUMGARTNER 2006.

vékenység keretében szervezett szabadidős programok vallási kereteket kapva így az intrinzik motivációt erősítő időtöltésekké válnak.

11. A reintegrációs tevékenység épít a fogvatartott családi és társadalmi kapcsolataira. Azonban ezek a kapcsolatok nem mindig jelentenek támogató hátteret a sikeres reintegráció és a harmadlagos bűnmegelőzés tekintetében. Ezért a büntetés-végrehajtási szervezet lehetőségein túlmutató eszközök használatát is szükséges megfontolni. Ebben speciális eszközei lehetnek a vallásgyakorlást megvalósító egyházi közösségeknek, amelyek szervezeti felépítésükből adódóan megszólítással élhetnek a fogvatartott családi és társadalmi kapcsolatai irányában.
12. A vallásgyakorlás részeként az egyházi közösségekben nagyobb nyitottság detektálható mind a fogvatartott szabadulás utáni újrakezdésének támogatásában, mind pedig a fogvatartott családi és társadalmi kapcsolatait jelentő csoportok befogadásában. A vallási tartalommal történő eredményes megszólítás e külső kapcsolatok egyházi közösségekbe integrálódását eredményezheti. Az ilyen irányú integrálódás az adott közösség értékrendszerének megismerésével és elfogadásával kifejezetten protektív tényezővé válhat a szabaduló fogvatartott ugyanebbe a közösségbe történő megérkezésével.

Összegzés

A börtönügy jogszabályi fejlődésében a vallásgyakorlás megítélése az aktuális társadalmi és politikai légkör szerint változott.³⁶ „Hosszabb távon ez magától értetődő jelenség és egyszerűen abból következik, hogy nincsenek örökérvényű kategóriák, ugyanis a fogalmak tartalma kisebb-nagyobb mértékben megváltozik.”³⁷ A vallásgyakorlás azonban nem önmagáért fontos, hanem az abban részt vevő embereknek a vallási üzenetben megfogalmazott, a mindenkori társadalmi érdek szempontjából is fontos változása. A bűncselekményt elkövetett emberek e tekintetben a társadalom sajátos reflektorfényébe kerülnek: a változásuk társadalmi szempontból is nagyobb hangsúlyt kap.

A börtönügy jogszabályi fejlődésében a fogva tartott személyhez való viszonyulás hangsúlya a fogva tartás tárgya felől a fogva tartás alanyához érkezett. Az egyén motivációja vált fontossá, ahogy a vallás lényegét tekintve is az egyén motivációja a fontos. Így tehát mind a szabadságvesztés-végrehajtás célja, mind pedig a vallásgyakorlás motivációja szempontjából a fogva tartott személy az, akinek a változásáért célokat fogalmaz meg, eszközöket alkalmaz. A vallását gyakorló fogvatartott az általa elkövetett bűncselekmény és a büntetési tétel mértékétől függetlenül olyan értéket hordoz, amely kiemelten fontos a reintegráció hatékonysága szempontjából.

³⁶ Bővebben lásd TÍHANYI 2023.

³⁷ PALLO 2007: 33.

Esetében nagy pontossággal becsülhető a fogva tartási kockázatok alacsony szintje éppúgy, mint a reintegrációs folyamatokban való aktív együttműködésre való belső motiváció meglétének a valószínűsége. Ezért a szabadságvesztés végrehajtásában, továbbá a reintegrációs folyamat során megfogalmazott célok elérésében, különösen a harmadlagos bűnmegelőzés tekintetében a vallásgyakorlás nem egyszerűen a jogszabályok által keretezett lehetőség, hanem a leghatékonyabb eszköz lehet.

Felhasznált irodalom

- BÁRD Károly (1992): Az Igazságügyi Minisztérium válasza. *Börtönügyi Szemle*, 11(1), 2. Online: https://epa.oszk.hu/02700/02705/00009/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_1992_1_002.pdf
- BAUMGARTNER Isidor (2006): *Pasztorálpszichológia*. Budapest: Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány.
- ÖTVÖS József (1838): *Vélemény a fogházjavítás ügyében, Ns. Borsod vármegye' ebbeli küldöttségéhez*. Hackenast Gusztáv.
- ERDÉLYI Csaba (2022): Kereszténység a börtönviszonyok között. Pasztorációs lehetőségek a magyarországi büntetés-végrehajtási intézetekben. *Lelkipásztor*, 97(10), 378–382. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/153742>
- ERDÉLYI Csaba (2023): A vallásgyakorlás szerepe a reintegrációs tevékenységben. *Börtönügyi Szemle*, 42(2), 23–43. Online: https://bv.gov.hu/sites/default/files/bsz_2023-2_online.pdf
- ERDÉLYI Csaba (2024): A vallásgyakorlás helyzete, szerepe, lehetőségei a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységében. *Belügyi Szemle*, 72(3), 415–429. Online: <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2024.v72.i3.pp415-429>
- FORGÁCS Judit (2019): A fogva tartás és reintegráció fogalmi megközelítése. In CZENCZER Orsolya–RUZSONYI Péter (szerk.): *Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek*. Budapest: Dialóg Campus, 37–53. Online: https://nkrepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12887/Czenczer_Ruzsonyi_reintegracios_ismeretek_2019.pdf
- HAJNAL Hugó (2003): *Csemegi Károly*. Budapest: Gondolat.
- LŐRINCZ József (2005): A magyar büntetés-végrehajtás ellentmondásos fejlődése a II. világháború után. *Börtönügyi Szemle*, 24(4), 11–14. Online: https://epa.oszk.hu/02700/02705/00064/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2005_4_011-014.pdf
- PALLO József (2007): Gondolatok a rendészet fogalmi és alkalmazási kérdéseiről. *Börtönügyi Szemle*, 26(2), 33–40. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/106869>
- PALLO József (2019): *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai*. Budapest: Dialóg Campus.
- RUZSONYI Péter (2014): Kriminálpedagógia és az új BV. Kódex. In DEÁK Ferenc – PALLO József (szerk.): *Börtönügyi kaleidoszkóp*. Budapest: Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa, 179–194.
- TIHANYI Miklós (2023): *„Ne ölj” – az élet és az emberi méltóság keresztény értéktartalmának büntetőjogi védelme*. Budapest: Ludovika.
- VALLERAND, Robert J. (1997): Toward A Hierarchical Model Of Intrinsic And Extrinsic Motivation. In ZANNA, Mark P. (szerk.): *Advances In Experimental Social Psychology*. New York: Academic Press, 271–361. Online: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60019-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60019-2)

ABSTRACT

The Practice of Religion and the Reintegration Activity Related to Prisoners in the Development of the Hungarian Prison Legislation

Csaba ERDÉLYI

Through a review of the history of codification, the author presents the connection between religious practice and the prison chaplain service to the realisation of the goals of the reintegration activities of the penitentiary organisation. Based on historical precedents, as well as under the effective legal environment created by the changes in codification, the professional aspects of the reintegration activity can be specifically supported by religious practice coordinated by the prison chaplain service. High-level professional knowledge from a reintegration and religious service point of view are prerequisites and mutually complementary parts. Based on his observations and experiences, the author outlines a paradigm in which religious practice appears as a catalyst for successful reintegration.

Keywords: codification of prison case, reintegration activity, religious practice of prisoners, prison chaplain, re-socialisation